

İŞLEMELERDE DESEN TASARIMI*

*Pattern Design in Embroidery**

Zekiye ŞENTÜRK¹, Fatma YETİM²

ÖZ

İşleme sanatı, el sanatları içerisinde önemli bir yere sahiptir. Kültürel mirasın aktarılmasında köprü görevi olan işlemler günümüzde verilen önem azalmış olmasına rağmen, sanatçıların ve zanaatkarların üretim çabası, bu alanda hizmet veren eğitimcilerin akademik ve bilimsel çalışmaları ile varlığını sürdürmektedir.

İşleme desenlerinin çağın beklentilerine cevap verecek nitelikte yeniden tasarlanması, somut olmayan kültürel miras aktarımının sürekliliğinin sağlanmasını da mümkün kılmaktadır. İşleme desen çizimi konusunda yayımlanmış az sayıda ve yetersiz içerikte çalışmanın olması yapılan bu çalışmanın önemini artırmaktadır. Ayrıca yapılan çalışma konuya ilgi duyan kişilere basılı kaynak olması açısından da son derece önemlidir (Şentürk,2023,s14).

İşlemlerin güncelliğini koruyabilmesi, gelecek kuşaklara bu değerlerin aktarılması ve gelişmelere olumlu katkı sağlanması yeni desenlerin üretilmesi ile mümkündür. Sanatsal ve duygusal anlamlar taşıyan işlemlerin “desen tasarım süreci” bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

Hazırlanan çalışmada temel amaç, işleme desen tasarım sürecinde temel tasarım elemanları ve ilkelerinin kullanımı, tasarım sürecinde izlenmesi gereken işlem basamaklarının ortaya koyulmasıdır. Bu temel amaç kapsamında araştırmanın kavramsal çerçevesinde tasarım olgusu ele alınmış, tasarımı oluşturan elemanlar ve ilkeler incelenmiş, işleme sanatı ile bağlantısı kurulmuştur. Bulgular bölümünde bitkisel bezemeli desenlerin işleme desenine dönüştürülmesi detaylı çizimlerle desteklenerek çözümlenmiştir.

Çalışma, işleme desenlerinden bitkisel bezemeler ile sınırlandırılmıştır. İşlemlerde desen tasarım sürecinde izlenmesi gereken adımlar, uygun çizim ve görsellerle desteklenerek, desen tasarımında dikkat edilmesi gereken hususlara yer verilmiştir. Temel tasarım eleman ve ilkeleri ışığında belirlenen konu, hazırlanan metot ile etüt aşamasından başlanarak ele alınmış ve işleme deseni oluşturulmuştur. Araştırmacı tarafından ürün kompozisyonu hazırlanmış ve tasarımı yapılmıştır.

Bu çalışmada ele alınan konu ve içeriğin, işleme eğitimi veren örgün ve yaygın eğitim kurumlarında ders olarak okutulması, var olan temel tasarım derslerine entegre edilmesi öneri olarak sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: İşleme, tasarım, desen, motif

ABSTRACT

The art of embroidery has an important place in handicrafts. Although the embroidery, which serves as a bridge in the transfer of cultural heritage, has decreased today, the production efforts of artists and craftsmen continue with the academic and scientific studies of educators serving in this field.

The redesign of embroidery patterns to meet the expectations of the age also makes it possible to ensure the continuity of the transfer of intangible cultural heritage. The fact that there are few and insufficient studies published on embroidery pattern drawing increases the importance of this study. In addition, the study is also very important in terms of being a printed source for people who are interested in the subject.

It is possible for embroidery to maintain its actuality, to transfer these values to future generations and to contribute positively to developments by producing new patterns. The “pattern design process” of embroidery, which carries artistic and emotional meanings, is the subject of this study.

The main purpose of the prepared study is to use basic design elements and principles in the embroidery pattern design process and to reveal the process steps to be followed in the design process. Within the scope of this main purpose, the concept of design was addressed within the conceptual framework of the research, the elements and principles that constitute the design were examined, and the connection with embroidery art was established. In the findings section, the transformation of plant-decorated patterns into embroidery patterns was resolved with the support of detailed drawings.

The study is limited to floral ornaments from embroidery patterns. The steps to be followed in the pattern design process in embroidery and the issues to be considered in pattern design are included, supported by appropriate drawings and visuals. The subject, which was determined in the light of basic design elements and principles, was handled starting from the study stage with the prepared method and the processing pattern was created. The product composition was prepared and designed by the researcher.

It is suggested that the subject and content discussed in this study should be taught as a course in formal and non-formal education institutions providing processing education and integrated into existing basic design courses.

Keywords: Embroidery, design, pattern, mo

* * Bu makale, 21 – 22 Kasım 2024 tarihinde düzenlenen, Uluslararası Genç Bilim ve Sanat İnsanları Sempozyumu II (GEBSİS-II)’de sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

1. ORCID 0000-0002-6906-4956
2. ORCID: 0000-0001-8312-8269

Öğr. Gör. Gazi Üniversitesi, Teknik Bilimler MYO, zreyhan@gazi.edu.tr
Prof. Dr. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fak., fatma.yetim@hbv.edu.tr

EXTENDED ABSTRACT

Embroidery art is a branch of art within handicrafts. The definition of embroidery in the sources is; It is an ornamental art made on fabric using cotton, linen, silk or metal thread with needles or other auxiliary materials.

Embroidery has always been present in Turkish art history and hundreds of unique works are exhibited in national and international museums today. Despite such a high production in the past centuries, today, production in embroidery, especially hand embroidery, is extremely low. Academic studies have revealed that the main reasons for this situation are that embroidery is generally seen as women's work, it requires a lot of labor, patience and attention, it takes a long time to produce or economic reasons. Another factor that is among the main reasons for this situation is that new patterns cannot be produced. So why can't new patterns be drawn? The answer to the question can be interpreted as the person who does the embroidery defining himself as a craftsman and repeating existing patterns and not searching for new patterns or having insufficient knowledge about the pattern design process and the fact that the available resources in this field are almost non-existent.

The inability to produce new patterns can be related to the fact that people who embroider see themselves as craftsmen and repeat existing patterns and do not have sufficient knowledge about the pattern design process. However, in order for the art of embroidery to develop and adapt to the aesthetic understanding of the age, it is essential to introduce new patterns. This is possible by creating motifs after good observation and detailed study drawings and processing them in accordance with the pattern schema plan.

The word pattern used in embroidery designs represents the result that is presented based on the general pattern definition. In other words, pattern in embroidery can be defined as a drawing ready to be processed that is brought together with different arrangement (composition) and ornamental drawing methods of studied motifs.

The embroidery pattern design process is a multi-stage process that starts with observation, continues with study drawings and motif designs, and ends with composition arrangements and coloring. The designer's sensitivity, mood and creativity are among the important elements that shape this process. The most important factor that increases the aesthetic value of embroidery art is the quality of the pattern. Observing and studying the motifs correctly, arranging well-drawn patterns and creating the composition successfully transforms the embroidery into an artistic and qualified work.

In the prepared study, an answer was sought to the question of how to draw plant-decorated embroidery patterns. This process was detailed with the process steps presented and supported with sample drawings and applications. At this stage, the issues to be considered in the pattern drawing process were specified and a guiding attitude was adopted for the illustrator.

The transformation of embroidery into works of taste and its production in accordance with the design process depends on the quality of the drawn pattern. The embroidery process starts with the motif and continues with the pattern and composition. The better an object is observed and studied, the better the motif, the more the motif is drawn, the better the pattern, the better the pattern is corrected and composed, the higher the quality of the embroidery. If this order is not disrupted and the connections between them are not shaken, the more enjoyable, artistically valuable, developed and qualified the embroidery will be. In this context, drawing patterns in embroidery is a matter that should be emphasized and given importance.

In this context, drawing patterns is of great importance for the development of embroidery art. When patterns are handled in an innovative and creative way, embroidery art can both be preserved and gain a form that appeals to the taste perception of the age. Thus, this craft from the past will continue to attract the attention of art lovers by preserving its value in the future.

GİRİŞ

İnsanoğlunun; örtünmek, bir şeyleri taşımak ve korumak gibi çeşitli amaçlara bağlı olarak ortaya koyduğu el sanatları, süreç içerisinde gelişerek içinde yer aldığı toplumun kültürel özellikleri ve estetik kaygılarla yoğrularak geleneksel el sanatları adını almıştır. El sanatları, içerisinde pek çok farklı sanat ve zanaat dalını barındıran köklü bir olgudur. Bu bağlamda ahşap işleri, bakırcılık, işlemler, oyalar, örgüler vb. uğraşlar el sanatı kapsamındadır. Alparslan (2023, s.53) sanat sınıflandırması içerisinde el sanatlarını yüzey sanatları başlığı altında ele alınmaktadır.

İşleme sanatı ise el sanatları içerisinde yer alan bir sanat dalıdır. Kaynaklarda işlemenin tanımı; kumaş üzerine pamuk, keten, ipek ya da metal iplik kullanarak iğne veya yardımcı diğer malzemelerle yapılan bir süsleme sanatı, şeklindedir.

19. yy. da sanayinin ve teknolojik imkânların gelişimi ile birlikte el sanatlarına verilen önem azalmış ve popüleritesini kaybetmeye başlamıştır. Bu durum işlemleri etkilemiş yeni desenlerin üretilmesini engellemiştir. Ancak 21. yy'de dünya genelinde işlemlerin iplik sanatı adı altında bir zanaat olmaktan çok bir sanat olduğu görüşü benimsenmiş ve bu alanda yeni ve modern üretimler sanatçılar tarafından uygulanmaya başlanmıştır.

Nimet Keser (2016, s.165) “İplik Sanatı: Sanat Alanında Kabul Edilme Mücadelesi ve Çağdaş Bir Sanat Dalı Olarak Kabulü” adlı makalesinde durumu net bir şekilde ortaya koymuş, böylece goblen ya da nakış olarak adlandırılan zanaat alanları *iplik sanatı* olarak yeniden kavramsallaştırıldı, ifadelerini kullanmıştır.

Türkiye’de birçok lif ve iplik sanatçısı eserlerinde geleneksel ve modern işleme tekniklerini, kendi anlatım yöntemleri ve ifade şekillerinde kullanmaktadır. Bir ressam düşüncelerini boyaları ile seyircisine nasıl anlatıyorsa, nakış

sanatçısı da iplikleri ile kendisini ve düşüncelerini anlatabilmelidir. Bu bağlamda her nakış sanatçısının orijinal desen tasarımlarını kendisinin yapılabiliyor olması gereklidir.

Türk sanat tarihinde işlemler her dönemde boy göstermiş ve yüzlerce benzersiz eser bugün ulusal ve uluslararası müzelerde gösterime sunulmaktadır. Geçmiş yüzyıllarda bu denli fazla üretim olmasına rağmen günümüzde işlemlerde, özellikle el nakışlarında üretim son derece azdır. Bu durumun temel sebepleri arasında işlemlerin genellikle kadın işi olarak görülmesi, çok emek, sabır ve dikkat gerektirmesi, üretilmesinin uzun zaman alması veya ekonomik sebepler gibi pek çok etken olduğu akademik çalışmalarda ortaya koyulmuştur. Bu durumun temel sebepleri arasında olan bir diğer etken ise yeni desenlerin üretilmiyor olmasıdır. Peki neden yeni desenler çizilemiyor? sorusunun cevabı işleme yapan kişinin kendisini zanaatkar olarak tanımlayarak var olan desenleri tekrarlaması ve yeni desen arayışına girmemesi veya desen tasarım süreci hakkında yetersiz bilgiye sahip olması olarak yorumlanabilir.

Tasarım süreci bir kurgudur. Sonuca ulaşmak için de planlama ve biçimlendirme gibi belli süreçleri kullanmaktadır. Bu süreçler zamana ve teknolojiye göre farklılıklar göstermekte, bütün bu işlemler de sanatsal ve aynı zamanda bilimsel yöntemlerin birlikte kullanılmasını gerekli kılmaktadır (Dinçeli, 2017, s.558).

İşlemlerde yeni desenlerin ortaya koyulabilmesi için tasarım ilke ve elemanlarından faydalanılmalı, işleme yapan kişiye sanatçı bakış açısı kazandırılmalı ve yaratıcılığını destekleyecek ilke ve metotlar öğretilmelidir. Ancak bu yöntem ile geleneksel desenler korunabilir, revize edilebilir veya orijinal desenler üretilir.

1. Temel Tasarım Eleman ve İlkeleri

Tasarım insan zihni ve çabasını gerektiren, etrafımızda gördüğümüz bizi sarıp sarmalayan, deneyimlediğimiz her şeydir. Sistemli bir şekilde problemleri bir düzene sokmak ve en iyi şekilde çözmek üzerine kurulu bir olgudur. Tasarım zihinsel bir süreç olarak nitelendirilirken, tasarım somut olanı kast etmektedir.

Zihinde beliren tasvirleri hayata geçirmekte ve onları en iyi şekilde yansıtmakta kullanılan bir takım ilke ve elemanlar vardır. Tasarım ilke ve elemanları bilgisine sahip olmak iyi bir tasarım yapabilmenin ilk koşuludur. Tasarım ilke, elemanları birbirine bağlı, birbirini destekleyen kavramlardır ve bir bütünün ayrılmaz parçalarıdır. Tasarım ürünlerinde ilke elemanlarını tek tek aramak ve sorgulamak yerine bütüne ulaşmak için kullanılan araçlar olarak ele almak daha doğru olacaktır.

Tasarım elemanları, her türlü görsel tasarımda ilk başvurulacak yapı taşlarıdır. Bir sanat eserinin sanatsal değerini, o eser oluşturulurken tasarım eleman ve ilkelerinin en ideal biçimde kullanılması belirler. Bir eser oluşturulurken kullanılan tasarım elemanları nokta, çizgi, doku, renk, yön, ton- leke ölçü, biçim ve form şeklinde sıralanabilir.

Tasarım ilkeleri ise bir sanat eserinin sanatsal değerini ortaya çıkaran anlatımdır. Tasarım elemanlarının bir araya gelmesiyle tasarım ilkeleri, tasarım ilkelerinin sanatsal anlatımı ile de sanat eseri ortaya çıkar. Tasarım ilkeleri kendi içerisinde diğer ilkeleri destekler ve ilkelerin güçlü yönlerini ortaya çıkararak tasarımı etkisini artırır. Örneğin, boşluk-doluluk ilkesi içerisinde birlik ve denge ilkelerini de barındırır. Tasarım ilkelerinin sanatçılar ve sanat eğitimcileri tarafından yapılmış sınıflandırmaları mevcuttur. Bu bağlamda yapılmış en genel sınıflama “ritim, tekrar, kontrast, koram, birlik, vurgu, boşluk-doluluk, değişiklik, çeşitlilik, denge” (Toktaş, 2009, s.31) şeklindedir.

2. El Sanatlarında “Desen” Kavramı ve Önemi

“Desen tüm görsel sanatların temelini oluşturan bir disiplindir. Gerek güzel sanatlar (resim, heykel, mimarlık vb.), gerekse uygulamalı sanatlar (tekstil ve moda, grafik, el sanatları, vb.) alanlarında eğitim desenle başlar, tasarım ve ürün üretme desenle başlar” (Eti, 2006, s.14). Burada dikkat etmemiz gereken, el sanatları alanında kullanılan “desen” kelimesi ile plastik sanatlarda kullanılan desen kelimesinin farklı anlamlarda kullanılmasıdır. El sanatlarında desen, eşyanın veya konunun şeklinin bir yüzey üzerine çizgiler ve lekeler yardımıyla ifade edilmesidir (Okan, 1979, s.7).

Henri Matisse için desen çizmeyi “seçmek, ayıklamak, doğanın özünü göstermektir”. Edgar Degas “resimde desen, formun, biçimin, ya da doğanın kendisi değil, formu, görüşü, yorumlayış tarzıdır” (<https://www.istanbulsanatevi.com/resim-dunyasi/resimde-desen-nedir/>) şeklinde açıklamıştır. Bu tanımlardan yola çıkarak güzel sanatlarda kullanılan desen kelimesini genel olarak tanımlamak gerekirse; nesnenin sınırlarını yani biçimsel formunu tanımlayan, çizgisel veya lekesele ifadeleri olan genelde renksiz olarak biçimlendirilen, sanatçısının kendine has tarzını yansıtan temel el çizimleridir, şeklinde olacaktır.

İşleme tasarımlarında kullanılan desen kelimesi ise genel desen tanımından yola çıkılarak ortaya koyulan sonucu temsil etmektedir. Yani işlemlerde desen; etüt edilmiş motiflerin, farklı düzenleme (kompozisyon) ve süsleme resim yöntemleri ile bir araya getirilmiş işlenmeye hazır çizim olarak tanımlanabilir.

Türk işlemlerinin yapısını bozmadan sürekli canlı tutabilmek, kişiliğini bozup yozlaştırmadan yaşatmak en büyük amaçlardandır. Motiflerin dilini çözmek, onları doğru okuyup yorumlayabilmek ve yeni eserler üretebilmek, bilinçli bir çalışma ve gerekli bir ortam hazırlamakla olabilir (Övünç, 1986, s.10). İşlemlerin varlığını sürdürmesi, gelişebilmesi, çağın beklentilerine cevap vermesi ya da günün beğeni algısına hitap edebilmesi yeni desenlerin üretilmesi ile sağlanabilir. Yeni desenlerin üretilmesi ise, iyi bir gözlemin ardından detaylı etüt çizimleri sonrasında meydana getirilen motiflerin desen şema planında belirlenen tekniğe göre hazırlanması ile sağlanabilir.

2.1. İşlemlerde desen tasarım süreci

Nakış eğitimi almaya başlayan bir öğrenciye öğretilen ilk konular arasında desen çizimi ve deseni kumaşa aktarma yöntemleri yer almaktadır. Çünkü “işlemenin deseni ne kadar hatasız çizilir, kumaşa veya işlenecek yüzeye ne kadar hatasız aktarılırsa işleme o kadar kusursuz olur” ilkesi öğretmenler tarafından benimsenmiştir. Bu öğretiden, motif tasarımlarının ve desen çizimlerinin son derece önemli bir konu olduğu sonucunu çıkarmak mümkündür. İyi bir desen olmadan iyi bir işleme olmaz ilkesi mutlaklıdır.

Desen tasarımı etüt çizimi ile başlar, motif tasarımları ile devam eder, kompozisyon düzenlemeleri ve renklendirme ile sonlandırılır. Bu sıralamaya tasarımcının detaylı gözlemi, sosyal konulara duyarlılığı, kendi ruh hali ve yaratıcılığı dahil edilirse ortaya kusursuz işleme desenleri çıkacaktır.

2.1.1. Etüt

İşleme deseni oluşturmaya başlarken objelerin detaylı biçimde etüt edilmesi oldukça önemlidir. Obje ne kadar iyi gözlemlenir ne kadar iyi analiz edilip kâğıda yansıtılırsa, daha sonraki aşamalarda o derece kolaylık sağlanacak, daha net ve kusursuz görüntülere ulaşılabilecektir.

Şekil 1. Etüt edilmiş lale çiçeği

Etüt çalışmalarında ortaya çıkan detaylı çizimler üzerinde, işleme deseni oluştururken kullanılacak resim tekniğine göre, sadeleştirilebilir, modernize edilebilir veya deformasyon gibi farklı organizasyon ve düzenlemeler yapılabilmektedir. Bu aşamada etüt edilen konu özelinde motif çalışmaları yapılır. “Motif kelimesi Türkçeye örge olarak geçmiştir. Motif kendi başına bir bütün olmakla birlikte, süslemenin bütünü oluşturarak, desenin bütün özelliklerini bir araya toplayan en küçük parçasıdır” (Seçkinöz ve diğerleri, 2002, s.12).

2.1.2. Motif

Motif, figür, sembol ve şekiller tarihin belirli bir noktasındaki düşünce ve davranışların ürünleridir (Mülayim, 1998, s.219). Süslemelerde temel süs ögesi olarak kullanılan motifler tek başına kullanılacağı gibi farklı motiflerle bir araya getirilerek de yeni kompozisyonlar oluşturulabilir. Bu yeni düzenlemelere verilen genel isim ise desen olarak nitelendirilir. Bu bağlamda motifler bir araya gelerek desenleri oluşturmaktadır. Örnek olarak “bitkisel motiflerle oluşturulan desenler kullanılmıştır” veya daha özel bir örnekleme ile “lale motifleri ile oluşturulan Türk işi deseni”

cümlesi verilebilir. Süsleme resimlerinde sınıflandırmalar bu birimlere göre oluşturulmuştur. Bitkisel, geometrik, soyut motifler gibi.

Şekil 2. Bitkisel motif örnekleri

Eski Türk işlemlerinde süs unsuru olarak kullanılan motifler yurdun her bir köşesinde, her eve girmiş ve günümüze eşsiz örnekler olarak ulaşmıştır. Aynı motifler defalarca kullanılmasına rağmen her işleyen elinde farklı bir görünüm kazanmış, yüzlerce farklı kompozisyon ve nitelikte desenler ortaya çıkmıştır. Ehl-i Hiref Cemaatinin elinden çıkmış aynı motifler sadece işlemlerde değil üslup birliğini benimseyen tüm el sanatları alanlarında boy göstermiştir. Lale veya sümbül motifini cami süslemelerinde, hat ve tezhipte, işlemlerde, dokumalarda, ahşap oymalarında görmek mümkündür. İşlemeyi yapanın, içinde yaşadığı ortam, ruh hali, duyguları, gözlem yeteneği, teknik imkânları gibi unsurlar motiflerin farklılaşmasını sağlamıştır.

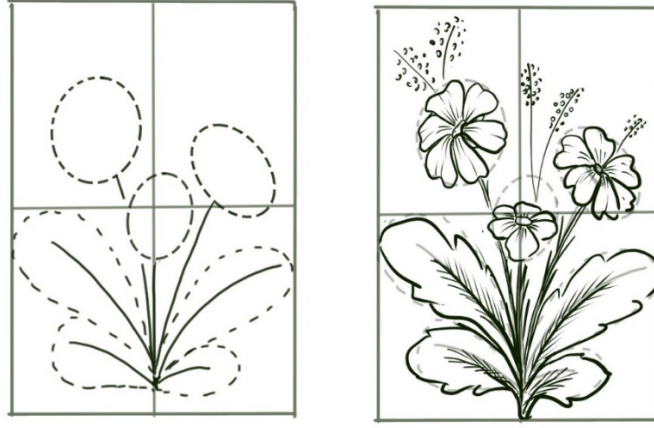
İşleme motifleri çizilirken;

- Çizgiler tek ve net olmalıdır.
- Motif üzerinde mevcut olan eğrilikler giderilmelidir.
- Çizim gölgelerden arındırılmalıdır.
- Çizimler orta sertlikte bir kurşun kalemle sert bir zemin üzerinde çizilmelidir.
- İşleme yapılacak tekniği özelliklerine göre, çizgiler açık- kapalı formlarda çizilmelidir (Örn. Türk işinde her form kapalı formda çizilmelidir).
- İşleme yapılacak tekniğin özelliklerine göre, birimlerin içi doldurulacaksa çizgiler çift hatlı ve eşit aralıklı olarak çizilmedir (Örn. Maraş işinde dallar çift hatlı ve eşit aralıklı çizilmelidir).
- Temiz ve özenli çizmeye özen gösterilmelidir.

2.1.3. Desen şema planı

İşleme desenleri önceden planlanmış, üzerine düşünülmüş sistemli çizimlerdir. Motif ve desen tasarımında ilk basamak desenin şema planını oluşturmaktır. İşleme desen tasarımında bezemelerin yerleşim planında gösterilen özen (kompozisyonu) eserlerin niteliğini artırmakta ve göze hoş gelmesini sağlamaktadır. Bu aşamada temel tasarım ilkelerinden faydalanılarak saptanan eksiklikler giderilmelidir.

Desenlerde iyi bir planlama yapabilmek için şema çizimi gereklidir. Tasarım üzerine yerleştirilecek birimlerin önceden görülmesi ve yapılacak düzenlemeler hakkında bize ön izleme vermesi açısından son derece önemlidir. Şema planında büyük birimler yalın formlar şeklinde kesik çizgilerle ifade edilirken, yön tayin eden birimler genellikle tek çizgi ile gösterilmektedir.

Şekil 3. Desen şema planı

3. Bitkisel Bezemeli İşleme Deseni Tasarım Süreci

Bitkisel bezemeler her teknik de işleme türü için en sık kullanılan bezeme türüdür. Geleneksel ve modern tarzda işleme türleri için her zaman en sık tercih edilen bezeme türüdür.

Bitkisel bezemeli işleme deseni oluştururken dikkat edilecek hususlar şunlardır;

1. İşleme desenleri oluşturulurken işlenecek teknik önceden belirlenmeli ve bu doğrultuda çizimler şekillendirilmelidir.
2. İşlenecek tekniğe uygun çizim araç gereçleri kullanılmıdır. Örn; hesap işi deseni tasarlamak için kareli veya milimetrik kâğıt kullanılmalıdır.
3. Bitkiler resmedilirken dikkat edilmesi gereken en önemli husus, resmedilecek her bir birimin aslına uygun çizilmesi ve öğeler arasında tutarlı bir bütünlük olmasıdır. Desen tasarlanırken yaprak ve çiçekler birbirine uygun ve tamamlayıcı formlarda çizilmelidir.
4. İşleme desenleri tasarlanırken uygulanacak tekniğin iğne özellikleri göz önünde bulundurularak çizimler yapılmalıdır. Örn; Maraş işi desenleri tasarlanırken daha detaylı ve ince çizgilerden kaçınılmalı, tekniğin iğnelerini uygulayabileceğimiz formda çizimler yapılmalıdır. Veya Türk işi desenleri tasarlanırken her bir birim kapalı formda çizilmeli, ucu açık çizgi bırakılmamalıdır.
5. Gerçekçi bir çizim yapılacaksa dalların, çiçeklerin, yaprakların ve gövdenin bağlantı şekillerinde dikkat edilmelidir.
6. Stilize edilecek bitki gereğinden fazla sadeleştirilmemeli ana formlara sadık kalınmalıdır.
7. Desen tasarımı yapılırken birden fazla süsleme resim tekniği kullanılabilir.

3.1. Bitki çizim aşamaları

1. Resmetmek istediğiniz bitkinin detaylarını görebileceğiniz bir fotoğrafını seçiniz.
2. Dış hatlarını belirleyecek basit bir geometrik form çiziniz, varsa bitkinin merkez noktasını belirtiniz. Ardından merkezden ayrılan yaprakların çıkış ve uzanış yolunu merkezden dışa doğru basit oklar kullanarak çiziniz.
3. Merkezden başlamak üzere (tohumlardan) dışa doğru yaprakları veya varsa diğer uzantıları kabaca eskiz çizgileri ile belirleyiniz.

4. Kaba çizimi, çizmiş olduğunuz bitkinin gerçek formuna bakarak detaylandırmaya çalışınız.

*Bu aşamada uzantıların çıkış yönleri, çizgi takibi ve çizgilerin alt üst ilişkisine dikkat edilmelidir.

5. Etüt çizimi tamamlanan bitkinizi işleme yapacağınız tekniğin iğne özelliklerine göre sadeleştiriniz.

*Hazırlanan çizim, süsleme resim yöntemlerinin biri ve birkaçı ile yeni ve özgün tasarımlarda kullanılabilir.

**Ölçeklendirme ve renklendirmede değişiklikler yapılabilir, farklı kompozisyonlar oluşturulabilir.

Şekil 4. Bitki çizim aşamaları

3.2. Stilizasyon

Çalışma konusu belirlendikten sonra etüt çalışmalarının ardından stilizasyon çalışmaları yapılır. Stilizasyon belirli bir üsluba göre sadeleştirme, çizime nitelik kazandırma işlemidir. İzlenmesi gereken işlem basamakları şu şekildedir;

1. Detaylı çizimi sadeleştirerek fazla detayları çıkarınız.

*Bu işlem yapılırken formların asıllarına sadık kalınmalıdır.

**Dijital tablet yardımı ile etüt çizimi üzerinden sadeleştirme yapılabilir veya parşömen kâğıdı yardımı ile çizimler üst üste koyularak ve üzerinden kopya alınarak çizimler yapılabilir.

***Bu işlem bize üzerinde çalışacağımız bitkiyi yakından tanıma imkânı sunacaktır. Dolayısı ile daha gerçekçi ve göze hoş gelen desenler tasarlamamızı sağlayacaktır.

2. Bitkinizin ana formlarına sadık kalarak çiçek ve gövde kısmında değişiklikler yaparak denemeler yapınız.

*Bu işlem ne kadar çok yapılırsa desen tasarlama aşaması o kadar kolaylaşacaktır.

**Bu aşamada bezeme resim yöntemlerinin tamamından faydalanılabilir.

***Bu aşamada basılı kaynaklardan veya müzelerden faydalanılabilir.

****Çizilen desenleri işleme türlerine göre ayırmak kolaylık sağlayacaktır.

Şekil 5. Bitki çizim aşamaları ve stilize edilmiş bitki

3.3.Desen şema planının hazırlanması

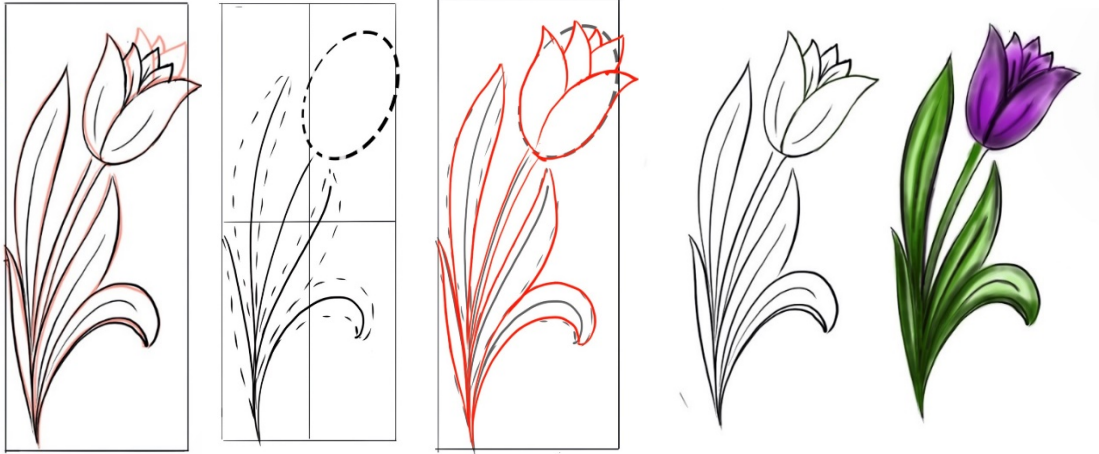
İşleme desen tasarımında ki son adım olan desen şema planı hazırlanırken izlenmesi gereken adımlar şunlardır;

1. İşleme desen tasarımı hazırlanırken desen çizilecek alan (kompozisyon alanı) önceden belirleyiniz.

* Serbest formlardan yararlanılabileceği gibi geometrik formlardan da yararlanılabilir. (kare, çember, üçgen gibi)

2. Seçilen form içerisine kullanılacak olan bezeme isteğe uygun olarak yerleştirilerek desen şema planını hazırlayınız.

- * Burada birden çok deneme yapılarak en uygun düzenleme elde edilmeye çalışılmalıdır.
- *Kullanılacak olan bitkinin birimleri (dal, gövde, çiçekler) kompozisyon alanına eşit şekilde dağıtılmalıdır
- 3.İşleme tekniğinize karar veriniz ve deseninizi bu teknik özelinde şekillendiriniz.
- 4.Hazırlanan şema planı üzerinde ana hatları ile deseni şekillendiriniz ve gerekli düzenlemeleri yapınız.
- 5.Gereğinden fazla boşluk veya yığılma varsa deseni düzenleyiniz. Örn; kısa kalan dallar uzatılabilir, alanı taştan kısımlar kırılabilir veya alanı dolduracak şekilde büyütülebilir.
- *Göze boş gelen dengesiz alanlara fazladan birimler ilave edilebilir.
- 6.Ana hatları ile deseni tamamlayınız.
- 7.Son halini alan ana desenin detay çizimlerini yapınız.
- *İşleme tekniğinin iğne özelliklerini göz önünde bulundurarak çizimlerinizi detaylandırınız.
- **Yaparak ve dalların içerisinde damar veya kıvrımlar varsa bu aşamada ekleyiniz.
- ***Gölgeleştirmeler varsa çizim aşamasında belirlenmeli ve çizim ona göre tamamlanmalıdır.
- ****Gerek duyulursa ekleme ve çıkarmalar bu aşamada da yapılabilir.
- 8. Tamamlanan desen çizimini isteğe bağlı olarak renklendiriniz.

Şekil 6. Desen şema planı işlem basamakları

3.4.Kompozisyon düzenlemesi

Hazırlanan desenler tek başına kullanılabileceği gibi şablon olarak kullanılarak çoğaltılabilir ve farklı ürünlerde birim tekrarı, tam tekrar, aralıklı tekrar gibi kompozisyon düzenlemelerinde kullanılabilir.

İşlemlerde en sık kullanılan kompozisyon türleri; tekrar, büyütme-küçültme, tek eksenli ve çok eksenli simetri, grift, serpm ve ulamadır.

Şekil 7. Çeşitli kompozisyon örnekleri

SONUÇ

“İnsan ihtiyaçlarını karşılamak üzere ürettiği eşyaya, yaşadığı sosyal ve kültürel ortamlardan beslenen duygu zenginliğini yansıtarak estetik değer kazandırmıştır. Bunun yanında el sanatı ürünü, motiflerine ve renklerine yüklenen anlamlarla anlatım aracı olma görevini de üstlenmiştir. Bu yönüyle el sanatları, geçmişten geleceğe köprü oluşturabilen önemli kültür değerleridir” (Sarioğlu, 2005, s.72). Geleneklerimizin geçmişten bugüne sıkı bağlarla tutunduğu ve bunun artık bir kültürel kavram olarak karşımıza çıktığı görülmektedir.

Bir sanatın varlığını sürdürebilmesi ve geliştirilmesi, o toplumun tarihinin bilinmesinde, milli kültürünün ve kişiliğinin korunmasında önemli rol oynamaktadır. Öte yandan teknik gelişmeler, toplumun el işçiliği devrinden çıkıp endüstriye yönelmiş olması da bir gerçektir. İki unsuru bağdaştırıcı bir yol bulmak ve endüstri sanatları içerisine işlemeciliği dahil etmek, geleneksel tekniklerden uzaklaşmadan üretimler yapmaya devam edilmelidir.

İşlemelerin zevk ürünü eserler haline dönüşmesi, tasarım sürecine uygun üretilmesi çizilen desenin kalitesine bağlıdır. İşleme süreci motifle başlar, desen ve kompozisyonla devam eder. Bir nesne ne kadar iyi gözlemlenir ve etüt edilirse motif o kadar, motif ne kadar düzgün çizilirse desen o kadar, desen ne kadar iyi düzeltilir ve kompoze edilirse işleme o kadar kaliteli olur. Bu sıralama bozulmadan, aralardaki bağlantılar sarsılmadan etütten işlemeye varılırsa, işleme o denli zevk sahibi, sanatsal değeri yüksek, gelişmiş ve nitelikli olacaktır. Bu bağlamda işlemlerde desen çizimi, üzerinde durulması ve önem verilmesi gereken bir husustur.

Geçmiş yüzyıllarda üretilen eşsiz eserlerin niteliğini artıran gözü rahatsız etmeyen desenlere sahip olmalarıdır. Geline nokta geleneksel tekniklere bağlı kalınarak yeni desenlerin çizilmesi bu kadim sanatın devamlılığı açısından elzemdir. Geleceğin geleneği, içinde bulunulan dönemin teknik, maddi ve manevi beklentilerini karşılayan yeni eserlerin üretilmesi ile yazılabilir.

Bu çalışma sonucunda, ele alınan başlıkların detaylandırılarak, işleme eğitimi veren örgün ve yaygın eğitim kurumlarında ders olarak okutulması, var olan temel tasarım derslerine entegre edilmesi ve ileri dönem ders müfredatları ile ilişkilendirilmesi öneri olarak sunulmuştur.

KAYNAKÇA

- Alparlan, S. (2003). *Tasarım, Mesleki Resim*. İstanbul: Ya-Pa Yayıncılık.
- Etike, S. (2006). *Kız Teknik Liseleri İçin Desen*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Diñçeli, D. (2017). Sanat ve Tasarım Eğitim. *İdil Dergisi*, Cilt: 6 Sayı:30. s.558
- Mülayim, S. (1999). *Değişimin Tanıkları Orta çağ Türk Süsleme Sanatında Süsleme ve İkonografi*. İstanbul: Kaknüs Yayınları. 1. Basım.
- Okan, N. (1979). *Nakış*, Ankara: Tekışık Matbaası.
- Övünç, R. (1989). *Türk İşleme Desenleri*, İstanbul: Akbank Kültür Sanat Yayınları
- Sarioğlu, H. (2005). El Sanatlarını Milli Değer Olarak Algılamak. *Milli Folklor Dergisi* Cilt: 9 Sayı: 66, s.72.
- Seçkinöz, M. vd. (2002). *Resim II, Süsleme Resmi ve Süsleme Sanatları Tarihi*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları Ders Kitapları Dizisi. 4. Aksam Sanat Okulu Matbaası.
- Şentürk, Z. (2023). *İşlemelerin Tasarım İlke Ve Elemanlarına Göre Analizi Ve İşleme Desen Tasarım Süreci*, Yayımlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Ankara

Toktaş, P. (2009). *Güzel Sanatlar Eğitimi Veren Yükseköğretim Kurumlarında Temel Sanat Eğitimi/Temel Tasarım Dersine Giren Öğretim Elemanı Ve Öğrenci Görüşlerinin Değerlendirilmesi*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Güzel Sanatlar Ana Bilim Dalı, Resim-İş Öğretmenliği Ana Bilim Dalı, Ankara.

İnternet Kaynakları:

<https://www.istanbulsanatevi.com/resim-dunyasi/resimde-desen-nedir/> Erişim tarihi: 16.10.2022